

L'emperador de la Mediterrània

Cap altre personatge de la història no simbolitza millor que el rei Alfons el Magnànim el domini català de la mar Mediterrània.

Aquesta setmana es compleixen 550 anys de la mort d'aquest monarca, que establí la cort a la ciutat de Nàpols. Mai els Països Catalans no han gaudit de tant de pes en la política internacional com aleshores.

Durant el regnat d'Alfons de Trastàmara, conegut per *el Magnànim*, les quatre barres s'imposaren arreu de la mar Mediterrània i, fins i tot, un cardenal català, Alfons de Botja, arribà a governar la cristiandat com a papa de Roma. Tanmateix, el rei Alfons no nasqué com a príncep català. Primogènit de l'infant castellà Ferran d'Antequera, germà d'Enric III de Castella i d'Elionor d'Alburquerque, la *Ricahembra* (perquè era la dona més rica de Castella), Alfons el Magnànim nasqué a Medina del Campo (Valladolid) el 1396 (el 15 de desembre sembla la data més probable). La mort de Martí I l'*Humà* el 1410 precipità la crisi successòria a la corona d'Aragó, que tingué com a resultat el compromís de Casp, el 24 de juny del 1412, i l'entronització en els regnes catalano-aragonesos de la branca secundària de la casa de Trastàmara regnant a Castella. Així, convertit en infant d'Aragó, el seu pare l'investí príncep de Girona després de cenyir-se la corona a Saragossa, el 10 de febrer del 1413. Comença, així, la relació d'Alfons amb els futurs súbdits, malgrat la seva joventut, puix que la malaltia del pare li permeté de prendre aviat les regnes del govern. Finalment, Ferran I morí a Igualada el 2 d'abril del 1416 i Alfons, a dinou anys ja fets, esdevingué rei: Alfons V d'Aragó, IV de Barcelona-Catalunya i III de València.

Tal com havia fet el seu pare, Alfons es va envoltar de consellers i servidors castellans que suscitaren la desconfiança dels seus súbdits. El seu pare ja havia topat amb les institucions del país, tot

i que rectificà a temps. El rei Alfons, però, va tornar-hi a ensopegar i a les corts de Barcelona del 1416 va aixecar mil i una suspicàcies. El nou rei es va adreçar a les corts en castellà i l'arquebisbe de Tarragona, Pere Sagarriga, li recordà que per guanyar-se l'amor dels súbdits havia d'estimar-los ell primer. De més a més, el braç militar es negà rotundament a avalar les pretensions del monarca.

La noblesa, esvalotada, organitzà la Comissió dels Catorze, a la qual s'uniren les ciutats de Barcelona, València i Saragossa, per exigir al rei respecte a les lleis del país i l'expulsió dels estrangers –castellans– de la cort. Alfons aprenqué la lliçó i a les corts següents, les celebrades a Sant Cugat el 1419, llegí ell mateix la proposició de la corona en català. Finalment, hagué de renunciar a la companyia castellana, però es mostrà inflexible quant a la doctrina política, puix que el pactisme amenaçava l'absolutisme reial. Aconseguí, de moment, un donatiu de 50.000 florins d'or per a endegar l'expedició que tenia projectada a Sardenya i Itàlia i deixà les corts en suspens.

La conquesta de Nàpols. Així, a la seva primera aventura imperial, Alfons va pretendre de refermar el domini català a l'illa de Sardenya, cosa que aconseguí. Altrament, les aspiracions de dominar Còrsega –els reis catalans eren reis de Còrsega i Sardenya– foren debades. Aleshores, la reina Joana II de Nàpols el va afillar i Alfons s'adre-

çà vers el sud d'Itàlia. Ara bé, la cort napolitana era un niu d'intrigues, on s'oposaven els interessos de les potències itàliques del moment. Joana II revocà l'afillament per adoptar aleshores Lluís d'Anjou i, fins i tot, es va alçar una revolta napolitana contra els catalans. Alfons, contrariat, hagué d'abandonar Nàpols. Al viatge de retorn, el 19 de novembre del 1423, l'armada catalana atacà Marsella, la capital dels Anjou rivals, que fou saquejada.

Mentre Catalunya es debatia entre pactistes i reialistes, a Alfons se li obria un altre front de batalla, puix que la fortuna de la seva família a Castella era qüestionada amb l'arribada al poder d'Alvaro de Luna, privat de Joan II de Castella. El patrimoni d'Elionor d'Alburquerque havia atret la cobejança de la reialesa castellana i de tots aquells que frisaven per beneficiar-se'n. L'enfrontament nobiliari a Castella embolicà els regnes catalano-aragonesos, sobretot Aragó i València, que es trobaren immersos en la guerra que esclatà entre Castella i la corona d'Aragó (1429-1430). Al bell mig, també hi havia les aspiracions d'Alfons per a esdevenir rei de Castella. Mancats d'ajut efectiu a Castella, els *infants d'Aragó* –Joan i Enric– hagueren de capitular (treves de Majano, 25 de juliol del 1430). Dos anys més tard, llur germà i rei abandonava per sempre la península Ibèrica, amb l'objectiu de conquerir el tron napolità.

Joana II de Nàpols morí el 2 de febrer del 1435. De Sicília estant, Alfons es deixà estimar i, quan considerà que era el moment oportú, actuà. Tanmateix, l'aventura napolitana també tingué desencisos: l'estol català, amb el millor de la noblesa del Principat, València, Aragó i Sicília, fou desbaratat a Ponça (5 d'agost) pels genovesos. No obstant això, Alfons pogué convertir la derrota en victòria, car comprà la llibertat i l'aliança del seu carceller, el duc Felip Maria Visconti de Milà. El 2 de juny del 1442 Alfons entrava triomfal a Nàpols.

Domini de la Mediterrània. L'historiador Jaume Vicens i Vives, autor de

Medalló del segle XV on apareix el perfil del rei Alfons el Magnànim.

la biografia més reeixida d'Alfons el Magànim, el va definir com l'emperador català de la Mediterrània. Durant el seu regnat, Nàpols es convertí en el centre d'un imperi des d'on va exercir com a primer magnat d'Itàlia i, alhora, va intervenir a tot arreu de la Mediterrània. Un imperi, però, de catalans i al servei de la política mediterrània dels Països Catalans, que forniren d'homes (almiralls, ambaixadors, virreis, capitans generals) els càrrecs de confiança, les armades i els exèrcits del *Magnànim*, que, com avui dia encara exhibeix l'arc de triomf del Castell Nou de Nàpols (obra de Francesco Laurana), portaven els quatre pals de gules en or com a única bandera.

Catalunya ressuscità les gestes dels almogàvers: Ramon Vaquer ocupà el castell de Croia (Kruje, a Albània), Ramon d'Ortafà fou nomenat virrei d'Albània, Grècia i Eslavònia i Joan Claver, virrei d'Epir i de Morea. La flota catalana semblava l'única capaç de fer front al turc: l'almirall Bernat de Vilamarí, des de la base a l'illa de Castellroig

(o Castel-lòrizon: l'actual Megiste, al Dodecanès), atacava la desembocadura del Nil i la costa siriana, mentre Joan de Nava pugnava per conquerir Xipre. Altrament, el 8 d'agost d'abril del 1458, el col·legi cardenalici elevava un súbdit d'Alfons al papat, Alfons de Borja (Calixt III), que convertí el català en llengua àulica de la cúria romana.

En cap altre moment de la història, els Països Catalans no gaudiren de tant de pes en la política internacional. De més a més, el seu regnat coincideix amb l'eclosió de la millor literatura catalana de tots els temps. Precisament, Ausiàs Marc havia estat un servidor fidel d'Alfons i participà en les campanyes de Còrsega (1420) i l'illa de Gerba (1424). També Jordi de Sant Jordi, que seguí el seu senyor a Nàpols en l'ocupació frustrada de la ciutat d'inicis del regnat. Mecenes d'humanistes, Alfons el Magnànim fou protector de Gasparino Barzizza, Antonio Beccadelli, Leonardo Bruni, Bartolomeo Facio, Gianozzo Manetti, Giovanni Pontano, Lorenzo Valla, etc. De Nàpols estant, la

cultura humanista irradià als Països Catalans (Joan Olzina, Arnau Fenolleda, Francesc Martorell, Jordi Català). L'art florí (Donatello, Pisanello, Francesco Laurana, Francesc Baçó *Jacomart*) i, de la gran biblioteca que posseï, encara n'és una bona mostra la col·lecció de manuscrits procedents de Sant Miquel dels Reis que conserva la biblioteca de la Universitat de València.

El rei Alfons el Magnànim va morir al Castell de l'Ou napolità el 27 de juny del 1458, ara fa 550 anys; una efemèride que convida a recordar les gestes del monarca més important del segle XV europeu. Tanmateix, les institucions han tornat a girar-se d'esquena a un monarca cabdal per a la història dels Països Catalans i, ara per ara, només hi ha programada una exposició que es farà la tardor vinent a Alacant. Alfons el Magnànim mereixeria una mica més d'interès, si més no perquè, quan regnà, els catalans dominaren la Mediterrània.

David Garrido